

SAMENVATTING

Context: De Swahili- en Arabische bevolkingsgroepen die het Oost-Afrikaanse kustgebied en de aangrenzende eilanden bewonen, vormen een van de belangrijkste beschavingen van Afrika. Hun kosmopolitische stedelijke cultuur wordt breed erkend en bewonderd, met een materiële cultuur die blijk geeft van blijvende verbondenheid in het westelijk deel van de Indische Oceaan. Toch blijven hun interacties met de binnenlanden van Centraal-Afrika relatief onderbelicht, ondanks uitgebreide handelsnetwerken die zich uitstrekten tot aan en voorbij het Grote Merengebied. Dominante historiografieën uit het koloniale tijdperk hebben deze gemeenschappen grotendeels binnen reductieve paradigma's geplaatst, waarbij de nadruk lag op hun rol in de ivoor- en slavenhandel.

Als reactie daarop trachtte Project CAHN een meerstemmig en dekoloniaal historiografisch kader te ontwikkelen dat Congo-Arabische geschiedenissen en materieel erfgoed kritisch herbekijkt, met bijzondere aandacht voor de collecties die werden verworven tijdens de periode van de Onafhankelijke Congostaat tot ongeveer de Eerste Wereldoorlog, en die zijn ondergebracht in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA) en het War Heritage Institute (WHI).

Doelstellingen: Als multidisciplinair team van het KMMA, de KU Leuven en het WHI gingen we op hernieuwde wijze met de collecties aan de slag via een viervoudige aanpak:

- Het onderzoeken van de herkomst en objectbiografieën vanuit een transnationaal perspectief,
- het ontwerpen en implementeren van innovatieve onderwijsmodellen die kritische reflectie over Swahili-Arabische geschiedenissen en materialiteit bevorderen,
- Het uitvoeren van onderzoek en conservering van Swahili-Arabische artefacten binnen de WHI-collectie, en hun her-contextualisering in de Historische Zaal,
- Het herzien en actualiseren van collectieregisters bij het KMMA en WHI, en het bevorderen van verbeterde digitale toegang.

Conclusies: Met betrekking tot het onderzoek naar herkomst en objectbiografieën is de integratie van bevindingen in de collectiedatabanken nog aan de gang. Vanaf 2024 zijn de reeds verwerkte gegevens succesvol opgenomen in het educatieve interventieonderzoek.

Er werden twee hoofdtypen van objectverplaatsing geïdentificeerd, elk met hun eigen historische en contextuele achtergrond. De eerste categorie omvat oorlogstroféeën – objecten verworven via militaire interventies en strafexpedities. In de context van CAHN verwijst dit voornamelijk naar de zogenaamde “Arabische campagne” (1892–1894). De tweede categorie betreft koloniale transacties, die plaatsvonden tijdens het eerste decennium van het Belgisch-Congo tijdperk. Deze groep kent minder duidelijk omschreven verwervingswijzen, maar benadrukt de band van de “verzamelaars” met het koloniale systeem, dat werd gekenmerkt door ongelijke

machtsverhoudingen en structureel geweld. Vrijwillige uitwisselingen of transacties kunnen echter niet worden uitgesloten binnen deze tweede categorie.

Een bijzonder opmerkelijk resultaat van dit onderzoek is de betekenisvolle betrokkenheid van gemeenschappen in de landen van herkomst. Deze samenwerkingen onderstrepen het cruciale belang van herkomstonderzoek als een eerste, maar essentiële stap in processen rond de mogelijke teruggave van cultureel erfgoed dat momenteel deel uitmaakt van de collecties van het KMMA en het War Heritage Institute, partnerinstelling van het AfricaMuseum. Deze kwestie is bijzonder urgent in de provincie Maniema, een regio in de Democratische Republiek Congo die -in tegenstelling tot verschillende andere Congolese provincies - niet beschikt over een nationale museuminfrastructuur. Het ontbreken van dergelijke instellingen benadrukt des te meer de ethische en praktische noodzaak van herkomstonderzoek, en de implicaties ervan voor erfgoedbeheer en postkoloniale verantwoordelijkheid.

Tijdens het project werden tien presentaties gegeven, en één artikel is momenteel in druk voor opname in een catalogus van het KMMA. Twee andere artikels zijn in voorbereiding en worden tegen eind juli 2025 ter publicatie ingediend bij internationale peer-reviewed tijdschriften.

Er werd een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd naar instructiemethoden binnen historische museumeducatie. Op basis van de analyse van 45 publicaties resulteerde dit onderzoek in een eerste wetenschappelijk artikel dat werd gepubliceerd in een internationaal peer-reviewed tijdschrift, en inspireerde het ontwerp van twee empirische studies, evenals het daaropvolgende ontwerp en uitrol van een professionele leergemeenschap (PLG). Het educatieve luik van het project richtte zich niet enkel op wetenschappelijke output, maar ook op maatschappelijke en educatieve impact. Concreet droeg het bij aan de ontwikkeling van een online cursus voor museumeducatoren over het ontwerpen van effectieve lesstrategieën die historisch en postkoloniaal denken bevorderen. De ontwikkeling van deze online cursus is nog in volle gang.

Bij het WHI werden conservatiebehandelingen uitgevoerd door de eigen conservatoren en technische staf, aangevuld met drie externe specialisten - respectievelijk in hout, papier en leder en textiel - die op tijdelijke contracten werden aangesteld. Alle papieren en houten artefacten in de vitrines zijn behandeld, evenals het merendeel van de metalen objecten en stukken met textiel. Bepaalde ingrepen zijn echter nog niet voltooid; zo zijn er verdere behandelingen gepland voor de panoplies door textielconservator Peter De Groof.

Ondanks aanzienlijke vooruitgang in het herinrichten van de tentoonstellingskasten, is het project nog niet afgerond. De contextualisering van de collecties is nog gaande en zal ook de installatie van interpretatieve achtergrondpanelen in de vitrines en de integratie van interactieve aanraakschermen omvatten.

Trefwoorden

Collecties, België, kolonisatie, Congo-Arabisch, erfgoed, herkomstonderzoek, instructie